

Торговець Ю. І.,
старший викладач кафедри германської філології
Київського університету імені Бориса Грінченка

ЛІНГВОПОЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВІРША КІМ АДДОНІСІО «ІСТИНИ»

Анотація. Статтю присвячено лінгвопоетичному аналізу вірша американської письменниці Кім Аддонісіо «Істини». У фокусі уваги перебувають індивідуально-авторські структурно-семантичні трансформації загально-відомих паремій, які сприяють досягненню естетичного впливу. Виявлено, що оказіональні трансформації реалізуються заміною узуального компонента паремії на його контекстуальний субститут-антонім, що цілком змінює семантику сталого виразу.

Ключові слова: лінгвопоетика, паремія, структурно-семантична трансформація.

Постановка проблеми. Останні десятиліття відзначені появою низки мовознавчих розвідок, присвячених дослідженню відносно молодій науки, яка зародилася в лоні мовознавства та літературознавства – лінгвопоетики. Зазначимо праці таких українських і закордонних учених, як: С. Єрмоленко, Л. Мацько, В. Кононенко, А. Мойсієнко, А. Науменко, Reuven Tsur, Peter Stockwell, Gilles Fauconnier.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Традиційно в художній літературі прийнято розрізняти дві форми і два змісти: слово як явище лінгвістики (де змістом є лексична семантика, а формою – граматичні категорії) і образність як явище лінгвопоетики (де змістом є художній образ, а формою – лінгвістичні й екстралінгвістичні засоби його створення) [1, с. 96]. На думку В. Задорнової, лінгвопоетика – це розділ філології, який вивчає естетичні властивості, набуті мовними одиницями в художньому контексті. Коли дослідник має справу з нехудожнім мовленням, то його сприйняття загалом можна охарактеризувати як «пряме» сприйняття мовних одиниць в єдності їхнього змісту та вираження. Предметом лінгвопоетики є сукупність використаних у художньому творі мовних засобів, за допомогою яких письменник забезпечує естетичний вплив, необхідний для втілення його ідейно-художнього задуму. Мета лінгвопоетичного аналізу полягає в тому, щоб визначити, як та чи інша одиниця мови залучається автором у процес словесно-художньої творчості, як те або інше поєднання слів приводить до створення даного естетичного ефекту [2, с. 116].

Як влучно зазначив Пітер Стоквелл, ключ до розуміння питань літературної цінності, статусу та сенсу тексту полягає в тому, щоб мати можливість чітко бачити текст і контекст, обставини його створення та функціонування, знання та вірування [3; 4].

Вже тривалий час об'єктом постійного зацікавлення з боку науковців є паремії, оскільки вони наявні в художній свідомості певної історико-культурної спільноти і в стислій лаконічній формі відображають її уявлення про світ та його пізнання людиною [4, с. 17]. Дослідження паремій має свою традицію, зокрема, предметом філологічного аналізу стали такі аспекти: гендерний (Г. Хакімова, Ю. Закірова), лінгвокультурний (Н. Голембовська, О. Кузьміна, І. Путова, Н. Семененко), прагматичний (І. Горбань, Г. Сідоркова, А. Сперанська) та когнітивний (І. Гулідова). Популярними також стають праці, в яких ви-

вчаються різні види трансформацій стійких словосполучень (І. Глуховцева, А. Грищенко, К. Крюкова, О. Коваль, О. Леснева).

Попри наявність низки досліджень паремій у різних аспектах, виявлення особливостей їхніх оказіональних трансформацій за антонімічною моделлю в поетичних текстах із метою створення певного естетичного ефекту на сучасному етапі розвитку лінгвістики залишилося поза увагою фахівців.

Метою статті є визначення шляхом залучення лінгвопоетичного аналізу особливості індивідуально-авторських трансформацій, які сприяють досягненню естетичного впливу, необхідного для реалізації ідейно-художнього задуму автора.

Виклад основного матеріалу. Зазвичай оновлення лексико-граматичного складу паремії в результаті індивідуально-авторської трансформації відбувається шляхом введення субституту-синоніма, який краще виражає думку автора і надає виразу більшій експресії. В аналізованому вірші модифікація відбувається завдяки використанню субституту, який семантично не пов'язаний із компонентом паремії-джерела, що не просто розширює або звужує, додає експресивності або нових відтінків узуальному значенню, а цілком змінює його семантику. Відбувається заміна нормативного компонента фразеологізму на його контекстуальний антонім (субститут-антонім). Отже, у виконаному дослідженні буде проаналізована антонімічна модель реалізації індивідуально-авторських структурно-семантичних трансформацій паремій, тобто такий вид оказіональних трансформацій, в яких узуальний компонент паремії-джерела замінюється контекстуальним антонімом.

Для зручності аналізу ми пронумерували рядки вірша і будемо використовувати цю нумерацію в роботі.

Kim Addonizio Verities

1. Into every life a little ax must fall
2. Every dog has its choke chain
3. Every cloud has a shadow
4. Better dead than fed
5. He who laughs, will not last
6. Stick and stones will break you
7. And then the names of things will be changed
8. A stitch in time saves no one
9. The darkest hour comes [5].

Варто почати з назви вірша – *Verities*, що означає «Істини», так автор налаштує читача на те, що все описане і розкрито в тексті є істиною, правдою.

У першому рядку вірша: **Into every life a little ax must fall**, спостерігаємо індивідуально-авторську структурно-семантичну трансформацію, суть якої полягає в заміні компонентного складу загальновідомої паремії: **Into every life a little rain must fall**, з узуальним значенням – прикрі речі інколи трапляються в житті будь-якої людини. Український еквівалент: *Не все кому масниця*. Як уже зазначалося, у результаті трансформації відбулася заміна компонента паремії-джерела *rain* (дощ) на його контекстуальний субститут-антонім *ax* (сокира). Щоб цілком

зрозуміти процес трансформації, ми маємо детальніше зупинитися на семантиці заміненого компонента ах:

1) *A tool used for cutting wood. It consists of a heavy metal blade that is sharp at one edge and attached by its other edge to the end of a long handle.*

2) *Any similar tool or weapon, as a battle-ax, headsman's ax, etc* [6].

Як видно з визначення, ах (сокира) – це зброя, яке щось рубає, або зброя, яка вбиває. Лексема викликає чітку систему образів, пов'язаних з екстероцептивними контактними і дискантними (Ч. Шерінгтон) відчуттями людини, а саме: тактильними – важка, гостра, може поранити, металева, через це холодна на дотик; зоровими – металева, метал надає їй сірого, темного кольору. Семантика сірого або темних кольорів позначає буденність, пасивність, нерішучість і невпевненість.

Особливого значення для розуміння умотивованості заміни додає дієслово руху *fall*: холодне, важке, темне, лезо сокири, яке падає, викликає образ гільйотини, яка в стародавні часи була найпоширенішим інструментом езекуції злочинців (і великої кількості невинних, які противилися владі). Трансформована паремія презентує рух зверху вниз, падіння (просторове переміщення) на землю – кінець не обов'язково земного життя (існування), кінець мрій та прагнень, які ніби обрубуються. Ймовірно, мається на увазі не так фізична смерть, як духовний занепад під тяжінням режиму/устрою, який кожного повів на «гільйотину», кожного чогось позбавив. Отже, розуміємо, що в житті кожної людини трапляються події (люди, обставини), які приземлюють її і занурюють у буденність.

У рядку 2 паремія-джерело: **Every dog has his/its day** має узуальне значення – у кожного в житті буде період, коли йому пощастить. Український еквівалент: *Буде і на твоїй вулиці свято*. Важливо зазначити, що ця паремія дуже тісно пов'язана з попередньою (*Into every life a little rain must fall*). Якщо перша вказує на те, що в житті кожного трапляються прикрі речі, друга звертає увагу на те, що, навпаки, у кожного має статися щось добре.

Паремія-джерело підлягає оказіональній структурно-семантичній трансформації: **Every dog has its choke chain**, шляхом заміни нейтрального компонента *day* на негативне словосполучення *choke chain*. Зануримося в семантику виразу *choke chain* (ланцюг) – *a chain for controlling a dog that is put around the dog's neck and that tightens when the end of the chain is pulled* [6]. Стає зрозумілим, що *choke chain* – не просто ланцюг або ошийник, це спеціальний ланцюг, який натягується і здавлює шию собаки, коли хазяїн тягне за нього, і використовується здебільшого для дресирування. Аналізована трансформація залучає схожі екстероцептивні відчуття, як і з паремією-трансформом 1: тактильні – важкий, міцний, металевий, через це холодний на дотик; зорові – металевий, метал надає сірого, темного кольору.

Проте основним елементом семантики виразу є просторове обмеження, яке воно накладає. Обмеження руху, площина низу, оскільки ланцюг не дає рухатися ні вгору, ні далеко в бік. Отже, *choke chain* – це не лише холодний, сірий ланцюг, який здавлює горло, це ланцюг, який обмежує рух, не дає йти туди, куди хочеться, і змушує підкорятися «хазяїну/дресирувальнику», який натягує повід, адже якщо цього не зробити, відчуєш фізичний біль і можеш померти від браку повітря. Ймовірно, паремія-трансформ показує, що кожна людина не вільна від обставин життя, соціуму, режиму, який диктує свої правила і обмежує її, сковує, інколи настільки міцно затягує «удавку», що внаслідок цього людина може задихнутися, зламатися і піти на повідку в інших, врешті, перетворюється на сіру масу.

Рядок 3. Паремія-джерело: **Every dark cloud has a silver lining**. Український еквівалент: *Немає лиха без добра*. Значення паремії просте і тісно пов'язане з попередніми оригінальними пареміями, оскільки в житті трапляються як погані (**Into every life a little rain must fall**), так і добрі (**Every dog has his/its day**) речі, навіть у складній ситуації можна знайти щось позитивне, повчальне.

Трансформація відбувається у два способи, перший – заміна узуального компонента паремії-джерела *a silver lining* на контекстуальний антонім *shadow*, другий – скорочення компонентного складу шляхом вилучення лексеми *dark*, у результаті чого виникає індивідуально-авторська паремія-трансформ: **Every cloud has a shadow**. Основним компонентом, який впливає на зсув у значенні, є субститут *shadow* (*an area of darkness, caused by light being blocked by something*), щось темне, мрячне, що виступає перепоною для світла. Після трансформації паремію можна зрозуміти так: у кожній неприємній ситуації можуть бути неприємні наслідки, непотрібно сподіватися на покращення, варто готуватися до гіршого, оскільки одна проблема спричиняє іншу.

Підсиленню експресивності паремії-трансформа сприяє залучення екстероцептивних відчуттів, а саме: тактильних – холод і мряка, оскільки хмарно і сонця не видно; зорових – темрява і сірість.

Рядок 4. Паремія-трансформ: **Better dead than fed**. Паремія-джерело: **Better late than never**, український еквівалент – *Краще пізно, ніж ніколи*. Розпізнати паремію після оказіональної трансформації можна лише з огляду на структуру, оскільки заміна двох компонентів істотно вплинула не лише на зміст, а і на форму. Звернемо увагу на замінені елементи структури: *dead* (мертвий) – такий, в якому припинилося життя, та *fed* (годований) – від дієслова «годувати», що означає «давати їжу або утримувати когось». Поза контекстом слово *fed* є нейтральним, оскільки немає нічого поганого в тому, щоб тобі давали їжу, навіть навпаки, цей дієприкметник може сприйматися зі знаком плюс: їжа – джерело життя, її брак призводить до смерті. Але в результаті структурно-семантичної трансформації компонент *fed* підсилений лексемою *dead* набуває контекстуального негативного значення. Краще померти, ніж дозволити, щоб тобі вказували, що робити (годували ідеями), вкладали в голову (рота) інформацію (їжу).

Паремія-трансформ 4 підсилює попередні три і виражає чітку позицію автора, яка протистоїть думці про пригнічення людини-особистості, індивідуальності, нав'язування їй думок, вигідних іншим. Недарма в перших 3 рядках можна спостерігати анафору, повторення детермінанта *every*, автор звертається до кожного, оскільки будь-хто може стати жертвою буденності, правил і обмежень. Сама письменниця із притаманним їй духом боротьби, як воїн, обирає смерть, а не полон. Створюючи алюзію і відсилаючи нас до давньогрецької держави Спарти, воїни якої вважали за честь померти в бою, що дало початок відомому афоризму: *Aut cum scuto, aut in scuto* – Зі щитом або на щиті. Паремія є авторським відповідником латинського крилатого виразу.

Структурно-семантична трансформація паремії-джерела в рядку 5: **He who laughs last, laughs longer / He laughs best who laughs last** – *Добре сміється той, хто сміється останнім*, у паремію-трансформ: **He who laughs, will not last**, відбувається шляхом скорочення і заміни її компонентів. Особливу роль у виникненні нового значення відіграє використання лексеми *last*,

у паремії-джерелі вжито прислівник (*останнім*), а в трансформованій – дієслово (*тривати*, у контексті синонім до *жити*). Трансформ можна розуміти так: той, хто радіє і в кого в житті все добре, не протягне/проживе так довго, адже цей світ тисне і знищує (паремія-трансформ 1, 2, 3) кожного, хто живе повним життям. Щастя, на відміну від нещастя, не триває вічно.

У рядку 6 модифікація паремії-джерела **Stick and stones may break my bones** (в українському перекладі прислів'я не відтворюється, але має значення: *паличками можна заподіяти мені шкоди, а словами ні*) на паремію-трансформ **Stick and stones will break you**, реалізується субституцією двох компонентів. Заміна модального дієслова *may*, яке є виразником епістемічної модальності можливості і маркує висловлювання як вірогідне, на модальне дієслово *will*, яке наділене модальним значенням впевненості. Автор виражає впевненість (оскільки вона надала нам свої аргументи в пареміях-трансформах 1, 2, 3, 4, 5), що всі труднощі цього світу (*sticks and stones*), зрештою, негативно вплинуть на читача. Варто зазначити, що поетеса вживає особовий займенник *you*, що маркує безпосереднє звертання адресанта до адресата і спрямоване на активізацію його уваги, створення дружньої, довірливої атмосфери, створює більш тісний контакт між учасниками комунікації. Відбувається рух від загального – *every* (всіх і кожного) до конкретного – *you*. На руйнуючу силу труднощів, уособлених в *sticks and stones*, вказує семантику руху, коли б'ють палицями і камінням, воно летить із гори до низу, семантика низу, падіння, неможливості піднятися є ретроспекцією до паремії-трансформа 1 та 2.

У рядку 8 паремія-трансформ **A stitch in time saves no one** утворена шляхом модифікації паремії-джерела **A stitch in time saves nine**, український еквівалент – *Дорого яєчко до Христового дня*. Трансформована паремія набуває нового значення в результаті заміни узуального компонента – числівника *nine* на контекстуальний антонім, який представлений заперечним займенником *no one*. Ймовірно, автор звертає увагу читача на те, що ніхто, як би він не намагався, не зможе уникнути змін і негативних наслідків, які вони несуть (паремії 1, 2, 3, 4, 5, 6).

Рядок 9: **The darkest hour comes**. Фраза «Темні часи» була введена Вінстоном Черчиллем, прем'єр-міністром Великої Британії, на позначення складних для Королівства часів під час Другої світової війни, коли країна мала вистояти проти сил Гітлерівської коаліції. Останній рядок вказує на те, що настали темні часи. Всі паремії-трансформи крок за кроком створювали образ темряви, сірості й обмеження, які вона накладає на людей, їхню свободу, фізичну і духовну, використання граматичної форми *Present Simple* змушують замислитися над циклічністю часу. Темні часи в історії людства вже були і не один раз: спочатку Темні віки (*The Dark Ages*) Середньовіччя – час занепаду і декадансу Європи, потім Темні часи (*The Darkest Hour*) для Великої Британії безпосередньо, і зараз вони настають знову, все повторюється.

Комплексний лінгвопоетичний аналіз вірша дав змогу виявити імпліцитну паремію *the other side of the coin* – *інший бік медалі*, яка червоною ниткою пронизує весь поетичний текст. Всі паремії-трансформи вірша є протилежними за значення до загальновідомих паремій. Читач, спираючись на свої фонові знання, розуміє узуальне значення паремій-джерел, яке зазвичай є позитивним. Автор залучає трансформації і тим самим

наділяє їх новою, неочікуваною семантикою, показуючи інший, негативний аспект явищ.

Залишається лише додати, що в англійській мові є вираз: *The darkest hour is just before the dawn*, який означає, що речі здаються страшними якраз перед тим, як ситуація починає покращуватися. Віримо в те, що навіть після складних випробувань і занепаду, у житті кожного настане період затишшя і щастя.

Висновки. Отже, аналіз вірша дозволив виявити антонімічну модель побудови індивідуально-авторських структурно-семантичних трансформацій загальновідомих паремій і уможливив виведення імпліцитної паремії, яка пронизує весь вірш: *the other side of the coin*. Всі паремії-трансформи є антонімами (іншим боком медалі) паремій-джерел. Письменниця шляхом трансформації добре відомих паремій вказує на сірість і буденність існування людини у світі, який накладає на неї певні обмеження.

Перспективним вважаємо дослідження індивідуально-авторських трансформацій паремій в аспекті заміни нормативного компонента виразу на його контекстуальний синонім.

Література:

1. Науменко А. Філологічний аналіз тексту: навчальний посібник для ВНЗ. Вінниця: Нова книга, 2005. 416 с.
2. Задорнова В. Лингвопоэтика. Слово в художественном тексте. Язык, сознание, коммуникация. 2005. Вып. 29. С. 115–125.
3. Гулідова І. Паремійний простір американської поезії ХХ ст.: лінгвокогнітивний і прагмалінгвістичний аспекти: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови». К., 2008. 23 с.
4. Stockwell Peter. Cognitive Poetics: An Introduction. Routledge, 2002. 208 p.
5. The Best American Poetry. Kim Addonizio "Verities". Editors Billy Collins & David Lehman. Scribner poetry. New York, 2006. 202 p.
6. Collins Free Online Dictionary. URL: <https://www.collinsdictionary.com/> (дата звернення: 06.04.2018).

Торговец Ю. И. Лингвопоэтический анализ стихотворения Ким Аддонизио «Истины»

Аннотация. Статья посвящена лингвопоэтическому анализу стихотворения американской писательницы Ким Аддонизио «Истины». В фокусе внимания находятся индивидуально-авторские структурно-семантические трансформации общеизвестных паремий, которые способствуют достижению эстетического воздействия. Выявлено, что окказиональные трансформации реализуются путем замены узуального компонента паремии на его контекстуальный субститут-антоним, что полностью меняет семантику устойчивого выражения.

Ключевые слова: лингвопоэтика, паремия, структурно-семантическая трансформация.

Torhovets Yu. Linguopoetic analysis of Kim Addonizio's verse "Verities"

Summary. The article touches upon the linguopoetic analysis of the verse by American writer Kim Addisonio "Verities". It considers the application of occasional structural and semantic transformations of well-known proverbs and sayings that contribute to the achievement of aesthetic effect. The transformations are implemented by the replacement of normative component of paroemia with its contextual antonym, which completely changes the semantics of a set expression.

Key words: linguopoetics, paroemia, occasional structural and semantic transformations.